
II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ, ФІНАНСОВЕ, ПОДАТКОВЕ ПРАВО

УДК 347.96

Галабурда Н.А.,
канд. юрид. наук, доцент
кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЯК ОДНОГО ЗІ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті запропоновано класифікацію адміністративних форм та процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні; виокремлено адміністративні процедури в межах кожної з виділених форм, узагальнено позитивні здобутки правового регулювання контролю за функціонуванням інституту адвокатури в Україні, в аспекті забезпечення його незалежності від влади, наділення контрольними функціями переважно самоврядних адвокатських суб'єктів, а не органів державної влади; встановлено критерії оцінювання роботи дисциплінарних органів у системі контролю за роботою адвокатів та критерії оцінювання роботи самих адвокатів.

Ключові слова: інститут адвокатури України, контрольні функції, критерії оцінювання, безкоштовна правова допомога, адміністративно-правові засади контролю.

В статті предложена классификация административных форм и процедур осуществления контроля за адвокатской деятельностью в Украине; выделены административные процедуры в рамках каждой из выделенных форм, обобщены положительные достижения правового регулирования контроля за функционированием института адвокатуры в Украине в аспекте обеспечения его независимости от власти, наделенные

контрольними функціями преимущественно самоуправляючихся адвокатских субъектов, а не органов государственной власти; установлены критерии оценки работы дисциплинарных органов в системе контроля за работой адвокатов и критерии оценки работы самих адвокатов.

Ключевые слова: институт адвокатуры Украины, контрольные функции, критерии оценки, бесплатная правовая помощь, административно-правовые основы контроля.

The article proposes the classification of administrative forms and procedures for exercising control over advocacy in Ukraine; the administrative procedures are specified within each of the distinguished forms, the positive achievements of the legal regulation of the control over the functioning of the Bar Association in Ukraine are summarized, in terms of ensuring its independence from the authorities, giving control functions mainly to self-governing lawyers, and not to state bodies; the criteria for evaluating the work of disciplinary bodies in the system of control over the work of lawyers and the criteria for assessing the work of lawyers themselves are established.

Keywords: Institute of Advocacy of Ukraine, control functions, evaluation criteria, free legal aid, administrative and legal bases of control.

Постановка проблеми. Закріплений у законодавстві принцип незалежності адвокатури від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб не виключає можливості здійснення контролю за роботою адвокатів, адвокатських бюро та адвокатських об'єднань. З огляду на особливості адвокатської діяльності мають особливості предмет, межі, адміністративні форми та процедури здійснення такого контролю. Більшість управлінських функцій делеговано системі адвокатського самоврядування; держава здійснює контроль лише щодо окремих аспектів адвокатської діяльності (надання безкоштовної юридичної допомоги в кримінальному процесі, здійснення фінансового моніторингу клієнтів тощо).

Аналіз дослідження даної проблеми. У науці адміністративного права питання адміністративно-правового забезпечення контролю за адвокатською діяльністю в Україні розглянуто фрагментарно, без комплексного підходу. Дослідженню адвокатської діяльності присвячені роботи таких науковців, як М. Ю. Барщевський, Т. Б. Вільчик, І. Ю. Гловацький, С. А. Деханов, А. В. Козьмініх, С. В. Компанейцев, Ю. С. Пилипенко, А. А. Рожнов, І. Я. Семенюк, Л. В. Тацій, О. Г. Яновська та інші.

Вказане безпосередньо стосується впровадження ефективних адміністративно-правових засад діяльності інституту адвокатури України, як складової частини правової системи країни, призначеної професійно та компетентно надавати правову допомогу, на достатньому рівні захищати права, свободи та інтереси фізичних, юридичних осіб і держави. Разом із тим, визначений законодавцем принцип незалежності та самостійності інституту адвокатури від органів державної влади та органів місцевого самоврядування не позбавляє уповноважених посадових осіб на здійснення контрольної функції за діяльністю адвокатів, адвокатських бюро та адвокатських об'єднань.

Мета статті. Вивчення спеціальної юридичної літератури засвідчує факт того, що комплексний аналіз проблемних аспектів реалізації контрольної функції за діяльністю одного з основних правозахисних інститутів в Україні не проводився, зокрема, відсутнє змістовне теоретичне підґрунтя, необхідне для покращення практики здійснення контролю за функціонуванням професійної спільноти осіб, які займаються адвокатською діяльністю. Отже, сучасні вимоги суспільства до отримання правової допомоги потребують активізації теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо вирішення проблеми ефективного та якісного адміністративно-правового забезпечення контролю за адвокатською діяльністю в державі [1, с. 204].

Виклад основного матеріалу. З огляду на незалежний від держави статус інституту адвокатури адміністративне законодавство, що регулює питання контролю за діяльністю

адвокатів, запропоновано розділити на дві групи. За результатами аналізу загальних аспектів адміністративного законодавства, що забезпечує правове регулювання контролю за адвокатською діяльністю в Україні, доводиться ключове значення адміністративно-правових норм під час реалізації функцій контролю та нагляду суб'єктами управління. Водночас, з огляду на самоврядний характер існування та функціонування інституту адвокатури, фундаментальний принцип незалежності від державної влади та її посадовців, адміністративне законодавство в даному випадку включає також правові акти, видані недержавними інституціями – органами адвокатського самоврядування та кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури [10].

Через наявність ряду особливостей, незалежність та відокремленість від державної влади адвокатська діяльність є досить специфічним поняттям, специфіка якого має обов'язково враховуватися при здійсненні контрольно-наглядової діяльності. Ключовим наслідком такого правового становища адвокатури є те, що більшість управлінських функцій делеговано системі адвокатського самоврядування; держава ж через власні органи здійснює контроль лише щодо окремих аспектів адвокатської діяльності [7, с. 110]. Природа, обсяги повноважень різних суб'єктів контролю значно різняться. З огляду на це проведена класифікація переліку цих суб'єктів за рядом критеріїв (залежно від правового статусу суб'єкта контролю, його належності до системи державної влади або системи адвокатури; залежно від змісту, правової природи управлінської діяльності; за напрямом контролю, можливістю здійснення юридичної оцінки належності, якістю надання правової допомоги клієнту, повнотою виконання вимог законодавства адвокатом) [3, с. 205].

Контроль не здійснюється стихійно, а має чітку спрямованість, окресленість, рамки та умови проведення. Важливість усіх цих елементів лише додатково підкреслюється в контексті професійної діяльності захисника (представника) юридичної чи фізичної особи. Адже неприпустимими є зовнішній тиск, свавільне втручання третіх осіб у роботу адвоката – все це ставило би під сумнів інституційну

незалежність адвокатури, насамперед від державної влади. З огляду на це стверджується, що дослідження предмета, меж контролю за адвокатською діяльністю має принципове значення в адміністративно-правовому забезпеченні цього процесу [4, с. 50]. Отже, аналіз питання забезпечення конфіденційності відносин адвоката та клієнта, можливості за певних обставин розголошення таємної інформації, дозволив з'ясувати юридичний зв'язок між поняттями контролю за адвокатською діяльністю та правовим режимом адвокатської таємниці. На підставі проведеного дослідження меж контролю за адвокатською діяльністю виокремлено ряд особливих характеристик, зумовлених специфікою адвокатської діяльності як об'єкта контролю.

Як форми контролю за адвокатською діяльністю виділяється перевірка (в ході якої можуть встановлюватися юридичні факти як порушень, так і відсутності порушень під час надання юридичної допомоги фізичним та юридичним особам), аналіз (оцінювання певних обставин та фактів), моніторинг (спостереження) (постійне отримання та узагальнення інформації про адвокатську діяльність в частині якості, повноти, доступності та належності правової допомоги, дотримання вимог законодавства при її наданні; узагальнення дисциплінарної практики; надання різноманітних роз'яснень, тощо) та аудит адміністративної діяльності (з'ясування відповідності вимогам закону та фактичним обставинам справи прийнятих рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів, які наділені управлінською компетенцією у сфері адвокатури). З врахуванням положень чинного законодавства, повноважень суб'єктів контролю за адвокатською діяльністю виокремлено та охарактеризовано адміністративні процедури в рамках кожної з виділених форм контролю [5, с. 114-128].

Дослідження особливостей адвокатської діяльності в Україні надало можливість розкрити правову природу адвокатури, яка полягає в поєднанні державних та приватних інтересів під час здійснення професійної діяльності, оскільки здійснюється як встановлення та нормативно-правове забезпечення загального режиму законності, своєчасного припинення порушення прав і свобод громадян та відновлення адвокатом порушеного права конкретного клієнта [13, с. 88-92].

Належним чином варто визнати позицію стосовно визначення завдань контролю за адвокатською діяльністю: 1) аналіз отриманої інформації про порушення адвокатами вимог етики поведінки, принципів незалежності, ефективності, законності, своєчасності, достатності надання правової допомоги; 2) забезпечення високих стандартів якості та професіоналізму при захисті (представництві) юридичних та фізичних осіб; 3) запобігання розголошенню адвокатської таємниці; 4) протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 5) вирішення питання відповідальності адвокатів; 6) встановлення причин та умов, що сприяють порушенню законності та дисципліни в роботі адвоката, розроблення рекомендації стосовно заходів щодо усунення цих факторів, мінімізації їх негативного впливу; 7) перевірка дотримання адвокатами зобов'язань, що випливають з чинного законодавства України, Присяги адвоката України, Правил адвокатської етики, інших актів [10].

Необхідно підкреслити, що принципами контролю за адвокатською діяльністю є основні ідеї, вихідні начала реалізації адміністративної компетенції контролю та нагляду за роботою адвокатів.

Таким чином, завданнями контролю за адвокатською діяльністю визначено: 1) аналіз отриманої інформації про порушення адвокатами вимог етики поведінки, принципів незалежності, ефективності, законності, своєчасності, достатності надання правової допомоги; 2) забезпечення високих стандартів якості та професіоналізму при захисті (представництві) юридичних та фізичних осіб; 3) запобігання розголошенню адвокатської таємниці; 4) протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 5) вирішення питання відповідальності адвокатів; 6) встановлення причин та умов, що сприяють порушенню законності та дисципліни в роботі адвоката, розроблення рекомендації стосовно заходів щодо

усунення цих факторів, мінімізації їх негативного впливу; 7) перевірка додержання адвокатами зобов'язань, що випливають з чинного законодавства України, присяги адвоката України, правил адвокатської етики, інших актів.

Сформовано три групи принципів контролю за адвокатською діяльністю в Україні: загальні, спеціальні та виняткові. Загальні принципи характеризують засади, похідні від загальноправових вимог, що ставляться до учасників суспільних відносин (верховенство права, законність, рівність, гласність, науковість) [12, с. 365].

Спеціальні принципи відображають додаткові особливості контролю як специфічного типу управління (об'єктивність, незалежність, обґрунтованість, результативність, професіоналізм). Виняткові принципи окреслюють засади, властиві виключно контролю за адвокатською діяльністю (збереження адвокатської таємниці, невтручання в поточну (оперативну) діяльність адвоката, відсутність плановості та систематичності (за винятком перевірок дотримання вимог фінансового моніторингу).

Література:

1. Адміністративне право України : підручник : у 2-х т. : Т.1 Загальне адміністративне право. Академічний курс / В. В. Галунько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короед. – Херсон : ХМД, 2013. – 396 с.
2. Шестак В. С. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико-правові питання) : дис. ... к.ю.н. : 12.00.01 / Шестак Валентин Сергійович; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2002. — 195 с.
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_343
4. Мурза В. В. Форми та методи державної контрольно-наглядової діяльності / В. В. Мурза // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 110–116. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_2_16.
5. Гловацький І. Ю. Адвокатура зарубіжних країн (Англія. Німеччина. Франція) / І. Ю. Гловацький. – К. : Атіка, 2007. – 588 с.
6. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Х. : ФОЛІО, 2002. – 543 с.

7. Компанейцев С. В. Деонтологічні засади діяльності адвокатів в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Компанейцев Сергій Вікторович; Нац. акад. внутр. справ. – К. : [б. в.], 2013. – 228 с.

8. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

9. Круглова А. Є. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності органів і установ виконання покарань : дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Круглова Анна Євгенівна. – Х., 2016. – 271 с.

10. Про створення робочої групи з дослідження питання участі адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань у відносинах фінансового моніторингу : Рішення Ради адвокатів України від 04.02.2017 р. № 28 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/trishennyu/2017-02-04-r-shennyu-rau-2858b81ecc27f3f.pdf>

11. Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством юстиції України та його територіальними органами суб'єктів первинного фінансового моніторингу : Наказ Міністерства юстиції України від 13.05.2015р. № 673/5 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0528-15>

12. Сухонос В. В. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. В. Сухонос. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 536 с.

13. Файнгольд І. Д. Принципи контролю за адвокатською діяльністю в Україні / І. Д. Файнгольд // Наше право. – 2016. – № 5. – С. 88–92.

УДК 342:351.753

Діденко С.В.,
д-р юрид. наук, доцент,
директор Херсонського інституту
«ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ОБІГУ ЗБРОЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено поняття «адміністративно-правового режиму обігу зброї», з урахуванням внутрішніх і зовнішніх